

De Zuid-Nederlandse en de Academie: een dubbelportret

door

E. VERHOFSTADT en J. GOOSSENS

De *Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* en de *Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* ontmoeten elkaar in de uitgave van een bundel opstellen met onderzoeksthema's die zonder uitzondering tot het werkveld van beide verenigingen behoren: de taalkundige en literatuurwetenschappelijke studie van het Nederlands, in een zowel cultuursociologisch als cognitief-semantisch perspectief.

De verklaring voor zulke ontmoeting ligt in de ontstaansgeschiedenis en de doelstellingen van deze twee genootschappen, die zich (met een epitheton dat in de geest van hernieuwde verlichtingsethiek moet worden begrepen) als "geleerde" genootschappen voor het gehele volk laten karakteriseren - genootschappen waarvan de werking gericht is op intellectuele, politieke en sociale ontvoogding.

125 jaar Zuid-Nederlandse: Historische terugblik en actuele taakomschrijving ... of een antwoord op de vraag, welke specifieke opgave de Zuid-Nederlandse beden kan vervullen:

Op het elfde Nederlands taal- en letterkundig Congres, gehouden te Leuven op 7 september 1869, werd door een congreslid de gedachte uitgesproken, dat het nuttig kon zijn een *internationale Academie* te stichten met als taak, oplossingen voor te stellen voor de problemen ontstaan uit het verschillend taalgebruik in het Zuiden en het Noorden. Het woord "internationaal" had betrekking op de twee door de staatsgrens gescheiden taalgebieden die met de termen Zuid- en Noord-Nederland werden aangeduid.¹

1. Voor de historische gegevens vergelijk volgende bijdragen:

-Jan BOLS. 1910. "Schets eener geschiedenis der Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde van 1870 tot 1910." *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- Letterkunde*, 979-1020.

-Jozef SALSMANS. 1933. "De Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde... (1870-1932)." *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- Letterkunde*, 28-42.

-Ada DEPREZ. 1970-1971. "Bij het eeuwfeest van de Zuidnederlandse." *Ons Erfdeel* 14 (2): 175-177.

Spoedig zou blijken dat een zo koen project materieel niet te verwezenlijken viel - toch had het verkondigen van een utopische gedachte een concreet gevolg. Diverse initiatieven leidden in het jaar 1870 tot de stichting van de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde onder het voorzitterschap van J.F.J. Heremans. Ik beperk mij tot de hoofdmomenten van het historisch verloop: Op 6 februari 1870 vond te Mechelen een vergadering plaats, waarop werd besloten een Maatschappij te stichten met als programma "de wetenschappelijke studie der moedertaal in Zuid-Nederland te bevorderen". De oproep richtte zich tot een paar tientallen letterkundigen en geleerden uit het Zuiden, en uit de formulering blijkt dat de oorspronkelijke geografische tweedeligheid van het plan werd opgeofferd. Anderzijds werd de doelstelling verbreed: het ging niet langer in de eerste plaats om verschillen tussen Zuid en Noord en om de beslechting ervan; centraal stond bij de stichting van de Zuid-Nederlandse de studie van de moedertaal in het algemeen.

Wanneer men de titels van de vele tientallen spreekbeurten overloopt, die in de eerste decennia gehouden werden, dan is het duidelijk dat de leden zich met veel ijver voor dit programma hebben ingezet; daarbij kan worden opgemerkt, dat naast de Nederlandse taalkunde ook de literatuurstudie haar rechten opeiste.

Na de eerste wereldoorlog, die een tijdelijke onderbreking van de activiteiten meebracht, volgde grondige bezinning over de organisatie en de taken van de vereniging; een analoog proces tekende zich na de tweede wereldoorlog af. Wij vatten samen: organisatorisch heeft de dubbele tendens van interesseverbreding en differentiëring met zich meegebracht, dat heden vier afdelingen naast elkaar bestaan: Literatuurstudie, Taalkunde, Klassieke Studies, Geschiedenis. Aan de studie van het Nederlands wordt nog steeds zeer groot belang gehecht -hetgeen uit de hier voorgedragen bundel opstellen eens te meer moge blijken-, evenwel worden in de referaten van de traditionele lente- en herfstvergaderingen ook topoi buiten het Nederlandse taalgebied of linguïstische en literatuurwetenschappelijke problemen van algemene aard behandeld; bovendien zorgt een trouwe kerngroep van

-Andreas WELKENHUYSEN. 1989. "Honderdtwintig jaar 'Zuidnederlandse'." *Handelingen. Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 43: 427-437.

Zie verder de artikelen geciteerd door A. WELKENHUYSEN p. 428, noten 4-6.

classici en historici ervoor, dat ook de afdelingen Klassieke Studies en Geschiedenis zich sterk en autonoom profileren.

De hier geschetste ontwikkeling van de Zuid-Nederlandse, die sinds de jaren twintig de naam *Zuidnederlandsche Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* draagt, sluit een interdisciplinaire benadering van sommige onderzoeksthema's niet uit. In de huidige structuur gaat aan de sectievergaderingen een algemene vergadering vooraf met een bij voorkeur breed opgevatte uiteenzetting waarop discussie volgt; ook in elk van de drie door de Zuid-Nederlandse georganiseerde volledag-colloquia is de interdisciplinaire probleemstelling duidelijk zichtbaar: "Vrouwenstudies, nieuwe methoden en perspectieven", "Universalisme en particularisme", "Passie, norm, normoverschrijding".

Sinds 1950 worden de bijdragen der leden opgenomen in de jaarlijkse *Handelingen*, een wetenschappelijk en typografisch zeer verzorgde publicatierreeks. De zetel der vereniging is sinds vele decennia gevestigd te Brussel. Aldaar wordt nu in het teken van een pluralistische gerichtheid alternerend gebruik gemaakt van de gebouwen der Vrije Universiteit en der Katholieke Universiteit. Voor bijzondere gelegenheden of feestdagen wordt graag een beroep gedaan op de gastvrijheid van andere steden, in het bijzonder Gent, de stad waar Heremans, de eerste voorzitter van de Zuid-Nederlandse, de grondslagen legde voor het universitair onderwijs van het Nederlands, de stad waar de provincie Oost-Vlaanderen als beschermheer optreedt en waar ook de zetel gevestigd is van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, aan wie op deze plaats bijzondere dank toekomt.

De vraag, of de Zuid-Nederlandse een eigen plaats inneemt in het intellectuele leven der Nederlandstaligen in onze gewesten, vindt haar antwoord in wat voorafgaat: de Zuid-Nederlandse kan heden worden gedefinieerd als een interuniversitair en interdisciplinair forum voor intellectueel contact tussen jongere en oudere taalkundigen, literatuurwetenschappers en historici, met als bijzondere doelstelling aan jonge afgestudeerden de gelegenheid te geven tot het houden van referaten, tot zelfverkenning in wetenschappelijke discussies en tot het publiceren -in verantwoorde en aantrekkelijke vormgeving- van de resultaten van hun onderzoek.

E. Verhofstadt

De *Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* is graag ingegaan op het voorstel van het bestuur van de jubilerende *Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* om de opstellenbundel naar aanleiding van haar 125-jarig bestaan samen met haar uit te geven. Beide instellingen hebben grotendeels gemeenschappelijke doelstellingen in het bevorderen van de Nederlandse taal- en letterkunde door studies en publikaties. Er is echter meer. Wie de ontstaansgeschiedenis van de Maatschappij en die van de Academie nagaat, moet constateren dat zij onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Hierboven schetste E. Verhofstadt hoe de Zuid-Nederlandse als een vrucht van discussies in de Nederlandse taal- en letterkundige Congressen is geboren. Deze discussies zijn ook van fundamenteel belang geweest voor de oprichting in 1886 van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, die in 1972 werd omgedoopt in Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde.² Toen een gemeenschappelijke letterkundige academie voor het Noorden en het Zuiden niet te realiseren bleek, werd de Zuidnederlandse Maatschappij van Taalkunde opgericht als een "Academie van Taalkunde", die niet meer dan vijftig leden zou tellen. Maar daarnaast kreeg ook het denkbeeld van een "echte" Nederlandstalige academie, dat al in 1780 door Willem Verhoeven voor het eerst was geuit, concretere gestalte. Niet alle details van de directe voorgeschiedenis zijn duidelijk, maar wel staat vast dat August Beernaert, die in 1873 minister en in 1884 premier werd, daarin een centrale rol heeft gespeeld.

Van bij haar oprichting in 1886 tot vandaag legt de Academie zich toe op de studie, de beoefening en de bevordering van de Nederlandse taal- en letterkunde. In de pionierstijd deelde ze nog een andere trek met de toenmalige Zuid-Nederlandse: zij zette zich in voor de culturele emancipatie van het Vlaamse volk. Deze trek is beide instellingen lange tijd blijven karakteriseren. Maar hij

2. Historische gegevens over het ontstaan en de beginperiode van de Academie zijn vooral te vinden in het boek van W. ROMBAUTS, *De Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde (1886-1914)*. Haar geschiedenis en haar rol in het Vlaamse cultuurleven. 2 delen. (Gent 1979-1981). Zie voor de geschiedenis van de instelling ook het Gedenkboek 1886-1936 (Gent 1936) en het Gedenkboek van de eeuwfeestviering 1886-1986 (Gent 1988).

verdween naar de achtergrond naarmate de doelstellingen van de Vlaamse Beweging meer en meer gerealiseerd werden.

In andere opzichten zijn tussen beide instellingen verschillen gegroeid, of beter, is er complementariteit tot stand gekomen. De Zuid-Nederlandse heeft haar arbeidsveld verruimd: de studie van taal- en letterkunde beperkt zich hier niet tot het Nederlands en bovendien is er de studie van de geschiedenis bijgekomen. De Academie heeft daarentegen haar werkgebied ingeperkt. Vooral sinds de vernederlandsing van het hoger onderwijs en de uitbouw van een volledig Vlaamse academiewezen in de jaren dertig heeft zij zich op haar eigenlijke en oorspronkelijke taken teruggetrokken. Complementariteit is er ook in de manier waarop aan wetenschaps- en literatuurbeoefening wordt gedaan. Dat gebeurt in de Zuid-Nederlandse met haar talrijke leden op een meer openbare en democratische manier. De Maatschappij staat open voor debutanten, die hier door hun eerste publikaties grondslagen voor een verdere loopbaan kunnen leggen, maar de bijeenkomsten en de gepubliceerde Handelingen hebben altijd niveau. De Academie werkt meer besloten. Ze vergadert maandelijks, maar slechts tweemaal per jaar treedt zij in de openbaarheid, met een bijeenkomst in vakantiestemming op het kasteel Beauvoorde in juli en met een plechtige openbare vergadering te Gent in oktober, ter gelegenheid van de uitreiking van haar prijzen en de eventuele installatie van nieuwe leden. Dat en de beperking van haar ledental wekken de indruk van een elitair genootschap. Met dat imago voelt de Academie zich tegelijk een beetje vereerd en een beetje verveeld. Ze streeft dan ook naar meer openheid en ook meer bekendheid door haar gebouw voor de organisatie van goede wetenschappelijke en culturele evenementen open te stellen. Dit gaat echter niet ten koste van haar eigenlijke taak, waar zij haar maandelijks bijeenkomsten en haar andere activiteiten aan wijdt. Tot die activiteiten hoort ook het publiceren van haar tijdschrift *Verslagen en Mededelingen*, van haar boekenreeksen en bij bijzondere gelegenheden ook van ander werk, zoals deze in samenwerking met de Zuid-Nederlandse Maatschappij uitgegeven bundel.

J. Goossens